

Globalisering – en forståelseskrise?

I lyset – eller skyggen – fra den økonomiske globaliseringen, hva slags utfordringer møter nasjonalstaten som politisk system? Hva er de konkrete erfaringene fra privatiseringsbølgen som følger i globaliseringens kjølvann? Hvor stammer tankegangen fra? Svakheten ved de fleste svar er at de oftest er teoretiske og derfor ikke gir særlig innsikt for vanlige mennesker, i grunnen heller ikke for politikere.

Følgen er en dyp forståelseskrise som alt for ofte karakteriserer politikere i dag. Virkningen av denne forståelseskrisen er at problemene og krisene verden over øker i antall og forverres i sin karakter. Også bak fernissen av en tilsynelatende suksess skjuler seg noe helt annet som etter hvert spretter opp.

La oss forsøke å belyse noen få saker, ikke teoretisk, men med konkrete eksempler. Skjønt aller først, om leseren tillater: En nyttig begynnelse for enhver kunne være å sette seg ned og lese (eventuelt repetere) John Kenneth Galbraiths *The Affluent Society* fra 1958 – da vil en god del misforståelser ryddes av veien. Svært mye som virker uforståelig i dag, sorterte han ut og forklarte i sammenheng alt den gang: våre økonomiske illusjoner, ”den kontroversielle visdom”, hvorfor fattigdom oppstår i det rikeste av alle samfunn (USA) osv. – en helt relevant analogi til Norges situasjon i dag.

En svenske satte støkk i mange her til lands. Bjørn Rosengrens utbrudd om Norge som ”den siste sovjetstat” (i den betydning at de statlige eierinteressene var for dominerende), ville norske politikere ikke ha sittende på seg. Her måtte noe gjøres!

Ideelt sett kunne imidlertid Rosengrens betraktning være riktig, hvis verden omkring hadde befunnet seg i en slags idealtilstand. Den forutsetningen manglet. Når så ikke er tilfelle, trengs nasjonale forholdsregler, uansett hva disse kalles; hvis da politikerne mener alvor når de sier at de virkelig ønsker å styre landet.

For få år siden var bruken av det sivile luftrommet over Norge regulert. SAS, Braathens og Widerøe delte luftrommet mellom seg. Materiellet var hele tiden på topp, servicen god, tjenesten pålitelig. Og alle tjente visstnok penger! Haken var at det var et regulert system, mens dagen ideologi tilsa at det burde være konkurranse (egenheter som liten og spredt bosetting forstyrrer ikke ideologiske beslutninger).

Så man ”rydder opp”. Det blir konkurranse. Med kjent resultat: Milliarder forsvinner i luften. To selskaper, Color Air og Braathens, blir påført banesår og går dukken.

Det er ikke sikkert at vi er ved veis ende. Nå skal man forsøke på nytt. Om noen år er kanskje alt overtatt av utlendinger som da også bestemmer ruter, frekvens og pris. Var det et sånt resultat politikerne hadde i tankene ved sin deregulering? Skal samme medisin anvendes på Statkraft, Statoil, Telenor, andre selskaper?

Foreløpig står NSB mest utsatt til. La oss kaste et blikk på hva som er skjedd på den andre side av Nordsjøen. British Rail ble solgt og driften opprettholdes nå av 20 private selskaper. Hensikten var at jernbanen skulle ”effektiviseres”. Resultatet så langt er avskrekkende. Siden privatiseringen i 1995/96 (karakteristisk nok gjennomført av Labour), har punktligheten sunket drastisk, 300 000 investorer har tapt sine penger, 90 prosent av de ansatte er forsvunnet. Staten må punge ut med større subsidier enn det noensinne var forutsatt.

De franske, tyske og spanske jernbaner er eiet eller blir drevet av staten. Både når det gjelder frekvens, regularitet, punktlighet, renhold, kvalitet på service og nødvendig informasjon, ligger disse statlige selskapene hestehoder foran dagens private britiske selskaper. Peter Hain, den britiske Europaministeren, karakteriserer sitt lands jernbaner som ”the worst in Europe”. De statseide selskapene får i statstøtte langt under halvparten av hva de privatiserte engelske jernbanene krever (fem milliarder pund, i Spania får statsselskapet bare 830 000 pund).

I Spania er 98 pst. av togavgangene mindre enn fem minutter forsinket, i Tyskland 93,6 pst. Frankrike 90,3 pst. I England er punktligheten, målt på denne måten, falt fra 90 pst. til 75 pst.

60 prosent av passasjerene i Storbritannia finner tjenestene dårligere i dag enn før privatiseringen. 80 prosent mener at å dele systemet mellom operatører og eierselskap (som allerede er innført også her tillands) har vært mislykket. 80 prosent vil re-nasjonalisere jernbanen, og så videre.

Slik er virkeligheten. Partier på Stortinget snuser likevel i britenes spor, av politiske, ideologiske, grunner. Privatisering er bra. Uansett.

For mange land uten ressurser til selvforsvar, fortoner dagens verden seg full av rovdyr. Hele land er enten kjøpt opp av utenlandske investorer, eller er i ferd med å bli det. Da forsvinner naturligvis også politikernes mulighet til å styre og å ta ansvar. Hva som er mindre klart for mange, er at Norges situasjon ikke skiller seg særlig ut i dette henseende.

Hvis vi tror, som blant annet både Kåre Willoch og Jens P. Heyerdahl har antydnet, at det er en fordel at norske politikere med innsikt i vår tradisjon og særegenhet styrer landet – hvis dette igjen forutsetter at den økonomiske basis er på norske hender – hvilke rådgjerder må i så fall til?

Finnes annen garanti mot risikoen for tap av norske bedrifter enn at staten eier? Eller har fremmed eierskap *en masse* egentlig ingen som helst betydning?

Det er naturlig at verdens økonomiske stormakter ikke trenger å bekymre seg så mye om nasjonalt eierskap. Nordmenn, svensker eller dansker kan ikke kjøpe opp USA. Men det er intet problem for amerikanske interesser å skaffe seg full kontroll over det meste av hva Norge har av ressurser. (Likevel forsøkte den amerikanske Kongressen å spenne bein under Telenors plan om kjøp av det amerikanske mobile satellittsystemet Comsat – skjønt overtakelsen er nå skjedd).

Globaliseringen er en inspirerende tanke for jungelens store dyr, men er med god grunn skremmende for de små som verken har løvens klør eller krokodillens gap.

Argentina er forsvunnet fra nyhetssidene i norske aviser. Landet som en gang hadde verdens femte eller sjette største økonomi, er et praktexemplar på globaliseringsfellen i praksis. Har Argentinas kollaps noe budskap til for eksempel norske politikere?

Plassen tillater ikke at man kan gå inn i den lange forhistorien som slett ikke forteller at alle politikere i Argentina har vært udugelige og korruperte. La oss her bare trekke ut én enkelt erfaring som er lett å iakttå: Landet var det første som begynte å selge ut sine store, nasjonale foretak, som del av en strategi for å få landet økonomisk på fote. I dag er landet fattigere enn noen gang. Infrastruktur er solgt ut. Argentina blir nå styrt av utlandske kreditorer som en koloni.

Dette hører med til forståelsen: Det går en direkte linje fra Argentinas kollaps til den enorme Enron-skandalen i USA, til det fatale sammenbruddet av elektrisitetsforsyningen i California sommeren 2001, og fortsetter med den falske rådgivningen fra Merrill Lynch, selskapet World Coms okkulte milliardbedrag og også den fordums glamorøse danske ”mønsterkommunen” Farum – som omsider er omsider satt under offentlig administrasjon.

I alle tilfellene dreier det seg om hva pressen verden over fremstilte som eksempler på den nye tids økonomiske klarsyn, et uttrykk for privatiseringens uunngåelige overlegenhet – men som viste seg å være klaprende spøkelser. Som i Argentina: Det som ble suksessforklart, var grotesk svindel.

Den amerikanske journalisten, Greg Palast, medarbeider i BBC og The Guardian, hevder han sitter på dokumenter som viser at Argentina nærmest mottok ordre fra Verdensbanken og IMF (sterkt sekundert av amerikanske politikere) om å selge ut landets realkapital, som deretter ble oppkjøpt av amerikanske selskaper.

Enron overtok bl.a. Rio de Janeiros vannforsyning for en billig skilling. Deretter ble prisen på vannet skrudd i været. Millionbeløp ble brukt til smøring av politikere for å få dem med på transaksjonene. Pengene havnet på konti i Sveits.

Trusler, tvang, korrupsjon og smøring er uatskillelig forbundet med den internasjonale privatiseringsprosessen.

Det som går under navn av globalisering er ikke falt ned fra himmelen. Globalisering er ikke resultat av en naturgitt, logisk, eller utviklingsmessig uunngåelig prosess. Kjenner man til forhistorien, innser man at det står mange menneskers plan og innsats bak, og ingen naturlov.

Allerede i 1943 ble The American Enterprise Institute dannet, av en gruppe anti-New Deal forretningsfolk som ville bekjempe president Franklin D. Roosevelt og alt det han sto for. Han var hovedfienden. Kapitaleierne hatet hans reguleringer og sosiallover. De hatet at han ved lov stanset barnearbeidet i fabrikkene.

Senere kom The Heritage Foundation til, sprunget ut av samme grunnsyn, Hoover Institution, The Cato Institute, The Manhattan Institute, The Bradley Foundation. Disse og tallrike andre har skaffet og skaffer milliarder av dollar til en konservativ ideologisk meningsindustri. Etter 60 års nitid arbeid, hvor man metodisk har jobbet med det mål for øye ikke bare å beherske USA, men å forandre verden til sin, kapitalismens fordel, så har disse tankene vunnet innpass nesten over alt.

Skoler og universiteter er kjøpt opp. Toppfolk er satt til forskning og tenkearbeid. Det skrives artikler, det publiseres, informeres, utdannes og oppmuntres – med sjenerøs støtte fra fonds og institusjoner med millioner i ryggen.

Prestisjefylte læreseter ned noen av USAs ledende universiteter har i årevis vært finansiert av Coors (bryggeri), Scaife (stål), Olin (kjemikalier og ammunisjon) slik at konservativ ideologi kan spres. Hundrevis av dokumenter, ”forskningsrapporter”, strømmer ut årlig. Ideologi blir sendt som ferdige pakker utviklet, formulert, distribuert gjennom bøker, magasiner, aviser, konferanser, symposier, yrkesorganisasjoner, studentorganisasjoner og massemedier som skaper synergi, illusjoner om mangfold og bredde. Og alt er historier om suksess!

Som Susan George har påpekt: Forførerne har klart å videreføre og sublimere den marxistiske tenkeren Antonio Gramscis oppfatning at *hegemoni over andre kan skapes gjennom ideologisk dominans*. Det er dette målbevisste arbeidet som nå bærer frukter.

Men – mer direkte – hvordan er de økonomiske, politiske og sosiale *realitetene* bak den massive propagandaen for privatisering og opphevelse av alle reguleringer? Det meste av hva amerikanerne produserer og eksporterer overlever takket være åpne eller skjulte subsidier. Det gjelder ikke bare stålprodukter eller jordbruket (hundrevis av millioner dollar hvert år) – men også direkte, illegal eksportstøtte som dreier seg om milliardbeløp, og som er brudd på internasjonal lov (Foreign Sales Corporation, FSC, vedtatt ved lov i Kongressen). Selv etter at avgjørelse om den ulovlige amerikanske milliardstøtten er falt i WTO, nekter USA å bøye seg eller å diskutere saken med EU.

Ser man bort fra disse rent økonomiske betraktningene, er det en påtrengende fristelse å analysere virkningene av den amerikanske økonomien på selve samfunnet. Økonomisk vekst og utvikling søker jo sin begrunnelse i et folks velferd og lykke. Så hva med spedbarnsdødelighet, helsetilstand, kriminalitet? (På 20 år, fra 8. desember 1980, da John Lennon ble myrdet, til 6. desember 2000, ble over 676 000 mennesker drept av håndvåpen i USA.) Hva forteller rettssikkerhet, sosiale forhold, levekår for barn, for eldre – de sosiale indikatorene – oss? Står vi overfor et stortilt, velredigert bedrag, eller en reell suksesshistorie? Er systemet ettertraktelsesverdig? Er det sant at det er effektivt?